

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА СУСПІЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

УДК 7.01+141+316

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2022-2-1>**Арапакі Марина Володимирівна**

викладач кафедри мовної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

вул. Успенська, 1, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0001-9437-0421

НАПРЯМИ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРНА МАРГІНАЛЬНІСТЬ»

Напрями досліджень культурної маргінальності в американській та європейській науковій традиції багато в чому були зумовлені історично. Основні ідеї та проблемні поля можна згрупувати у кілька великих блоків. Перший містить дослідження у контексті етнокультурного та соціально-психологічного аспектів. Він цікавий варіантами трактування внутрішньо особистісних відмінностей культурного маргінала у традиції американського суб'єктивістсько-психологічного номіналізму. Інший підхід у дослідженні культурної маргінальності пов'язаний із урахуванням об'єктивних соціальних умов та орієнтований саме на вивчення цих умов та соціальних причин виникнення цього соціального явища.

Розвиток концепції культурної маргінальності в європейській соціальній науці тягнє саме до другого підходу. Специфіка європейського підходу у дослідженні культурної маргінальності визначається особливостями історичного розвитку, соціально-економічного устрою та політичного розвитку європейського простору, що зумовило межі досліджень зазначеного явища. Умовно порівнюючи американський і європейський підходи, можна констатувати, що у першому випадку маргінальності постає, швидше, як безоцінне поняття, що характеризує людину, тоді як у другому – з'являється певна негативна модальність у соціально-психологічній характеристиці культурного маргінала.

Слід констатувати, що як соціальне явище культурна маргінальність є амбівалентною. Її можна інтерпретувати як феномен постійно присутній у будь-якій соціокультурній реальності, як культурну універсалію. У той самий час, культурна маргінальність містить імпульс змін соціокультурного простору. Таким чином, вона є наявною і всередині соціокультурної системи, та поза нею одночасно, оскільки здатна концентрувати у собі процеси трансформації соціокультурного поля. Вона може характеризуватись як точка біфуркації у динаміці соціокультурного буття.

З огляду на багатогранності проявів культурної маргінальності у соціальному просторі сучасного суспільства її аналіз вимагав використання низки методів. Теоретико-методологічне вивчення економічної маргінальності в контексті соціальної філософії спрямоване, насамперед, на аналіз специфічності соціокультурних умов буття, які не вписуються в домінуючу парадигму мислення і тим самим часто показують протиріччя як суспільства в цілому, так і культурної підсистеми зокрема. Навіть із цих кількох визначень випливає, наскільки складний соціально-філософський аналіз культурної маргінальності та пов'язаних із нею елементів соціального та особистісного буття.

Ключові слова: маргінал, маргінальна ситуація, соціокультурний простір, трансформаційні процеси, сучасне суспільство.

Вступ. Необхідність всебічної наукової розробки поняття «культурна маргінальність» зумовлена, з одного боку, надшвидкою соціокультурною динамікою сучасного соціокультурного простору, вимогами глобалізованого суспільства та необхідністю розробки інноваційних, ефективних стратегій у розвитку соціальних відносин у системі «людина – культура».

У науковому дискурсі культурна маргінальність як соціальне явище є окремим предметом наукової рефлексії. Розглядаючи специфіку культурної маргінальності в комплексі інших факторів соціокультурних трансформацій, що характеризують суспільний розвиток на сучасному етапі, науковці акцентують увагу на специфічності культурної маргінальності та її ролі у формуванні певного світогляду окремих соціальних груп. Вищезазначене актуалізувало необхідність виокремлення та наукового аналізу культурної маргінальності як соціального явища.

Мета та завдання. Метою даної роботи є аналіз провідних напрямів дослідження культурної маргінальності як соціального явища, яке є невід'ємною складовою соціокультурного простору сучасного суспільства.

Методи дослідження. Серед загальних методів наукового пізнання перш за все спираємося на структурно-функціональний метод, який надає змогу розглянути культурну маргінальність у якості невід'ємного елементу структури суспільства, що впливає на певні форми інтеріоризації культурних паттернів та культурних продуктів.

Діалектичний метод використано для осмислення соціального буття людини і суспільства у сукупності протиріч, який дозволяє розкрити нелінійні залежності розвитку суспільства і особливостей соціокультурного простору інформаційного суспільства.

Герменевтичний метод застосовано задля аналізу і розуміння джерел дослідження, а саме задля виокремлення концептуальної сутності теорій культурної маргінальності, які наявні у науковому дискурсі.

Також використовувався конкретно-історичний метод, який базується на розгляді соціальних процесів і явищ в їх єдності, послідовності і розвитку як атрибуту певного соціального часу та простору як у історичній ретроспективі, так і в реаліях сьогодення.

Викладення основного матеріалу. Перший напрям наукового аналізу культурної маргінальності був представлений у соціально-екологічній концепції Р.Е. Парка [20]. На етапі формування концепції культурної маргінальності американські науковці звернули увагу на те, що в маргінальній ситуації перебуває значна частина їхнього суспільства. Високий рівень міграції населення, значна кількість етнічних та релігійних меншин, питома частка іммігрантів серед інтелігенції, расова неоднорідність – ці фактори формували передумови культурної маргінальності в Сполучених Штатах Америки. Один із засновників чиказької школи Роберт Ерза Парк наголошував, перш за все, на негативному, дезорієнтуючому впливі культурної маргінальності, і концепцію маргінальної людини пов'язував ні з особистісним типом, а з соціальним процесом, вважаючи за краще дослідити це явище з точки зору суспільства, частиною якого він є. Маргінал у даному випадку обмежується лише формальною приналежністю до домінуючої культури. Можливо це породжує такі характеристики маргінальної людини, як відчуття самотності та відчуження, які визначають особливості адаптації до нового соціокультурного середовища.

Американська наукова думка в дослідженні культурної маргінальності, а передусім її позитивних та негативних рис, що впливали на суспільну динаміку, характеризується суб'єктивістсько-психологічним номіналізмом. Надалі цей напрям дослідження культурної маргінальності розвинули А. Антоновски [10], Р. Глас [15], М. Гордон [16], М. Вуд [24], Р. Херік [18] та ін. Вони зосереджували свою увагу на психосоціальному впливі на особистість двозначності статусу та ролі, що виникають при конфлікті культур. Т. Веблен зазначав, що маргінал виступає порушником інтелектуального світу, але лише за рахунок того, що він «стає інтелектуальним мандрівником, що блукає нічийною землею і шукає місця для зупинки далі і далі дорогою, вже десь за горизонтом» [22, с. 75]. У той самий час маргінальний статус потенційно є одним із чинників соціальної дезорієнтації і дезадаптації, що протягом певного часу призводить до соціальної ексклюзії [21, с. 537]. Позитивний результат культурної маргінальності – висока творча активність особистості та здатність виробляти культурні інновації. Це можна позначити як зовнішні прояви маргінальності. Відкритим залишається питання про маргінальну свідомість: чи може особистість належати до маргінальних верств, наприклад, лише за способом мислення?

Структурний підхід, який є досить поширеним у західноєвропейській науковій думці, інтерпретує культурну маргінальність як наслідок соціальних перетворень. Т. Уиттерман і Я. Краусс підняли проблему структурної маргінальності [23, с. 349], Дж. Манчіні для визначення ступеня маргінальності як стану індивіда вводить поняття сутнісної маргінальності [19, с. 190]. Культурна маргінальність є також наслідком соціально-політичних процесів, а у ряді випадків, коли суспільство досягає певного порогу, навіть причиною загострення маргінальних процесів у культурній сфері. Остаточно оформлюються ракурси дослідження маргінальності як процесу переміщення групи або індивіда з одного стану в інший, а також як особливого статичного стану соціальних груп. Цей науковий ракурс пов'язаний насамперед із тим, що у західноєвропейській науці домінує акцент на вивченні самих умов та соціальних причин формування культурної маргінальності.

Аналіз концепцій культурної маргінальності західноєвропейської та американської традиції, дозволяє виділити дві особливості у цій групі досліджень: по-перше, динамічні характеристики культурної маргінальності: вона досліджується як процес переміщення групи чи індивіда з одного соціокультурного стану до іншого; по-друге, вона акцентує неабияку увагу на соціальні групи, що знаходяться у особливому маргінальному, проміжному чи ізольованому становищі у соціальної структури.

Наступний напрям розглядає культурну маргінальність як особливу психологічну й світоглядну установку особистості. Культурна маргінальність у контексті окресленого підходу характеризує специфічність різних культурних феноменів, що розвиваються поза домінуючими в ту чи іншу епоху правил раціональності, що не вписуються в сучасну їм домінуючу парадигму мислення, а створюють своєрідну межу, якою може бути і сама людина. По-перше, це межі кожної людини, межі її тіла та свідомості, межі індивідуального буття, що відрізняється від буття інших людей; по-друге, це межі екзистенційного буття, межі існування людини, міра людського в людині. Культурна маргінальність розглядається і натомість широкого спектра соціокультурних явищ, об'єднаних у цілісність, передусім, мірою включеності в них людини. Культурна маргінальність означає певне ставлення до цінностей цієї культури. У контексті цього підходу також порушуються питання щодо простору культурної маргінальності, а також деякі етичні та естетичні її аспекти.

У контексті інтроспективного напрямку аналізуються внутрішні сторони соціального буття, наприклад психологічні характеристики носія маргінального статусу. В описі джерел соціокультурної маргінальності необхідно виявити не тільки зовнішні фактори, наприклад, різні форми організації соціуму, особливості взаємодії різних соціальних утворень всередині одного соціуму та особливості взаємодії макроструктур між собою, а й внутрішні фактори, такі як особливості свідомості, а також несвідомих імпульсів, визначальних світогляд людини. Для цього напрямку об'єктом є соціальні спільності та маргінальний простір культури конкретного суспільства. Для повноти розуміння культурної маргінальності важливо розглядати її в преломленні крізь особистість у якості носія маргінальної свідомості, оскільки бути маргіналом – це перебувати у стані перманентного культурного відчуження. Маргінал може приймати зовнішні форми, які визначають належність до певної етнічної групи, релігії чи культурі, без дійсного володіння ними. Це означає не мати більше власної системи цінностей, а тільки імітувати чужу, то результатом її буде становлення нової, відмінної від загальноприйнятої системи цінностей.

Психологічна сутність відчуження полягає в дисгармонії, що виявляє себе в екзистенційній кризі, у властивості культури породжувати переживання розриву зв'язку з іншими людьми, усталеними цінностями та способом життя. У цій характеристиці розкриваються психологічні основи культурної маргінальності: «у будь-якій культурі найбільші досягнення здійснюються зазвичай під час швидких соціальних змін, і багато великих вкладів були зроблені маргінальними людьми» [11, с. 89]. Спираючись на тезу Бека У. зауважимо, що культурна маргінальність є умовою, яка готує зміни соціокультурного поля. Проте якщо розглядати діяльнісну природу маргінальності, можна відзначити її здатність провокувати зміни, здатність підштовхувати суб'єкта до інновацій.

Один із підходів до аналізу культурної маргінальності передбачає її розгляд у контексті спроби до самоідентифікації особистості. Як вже було зазначено, маргінальність стимулює появу кризи ідентичності, та одночасно стимулює рефлексію, завдяки котрій і виконується самоідентифікація. Згідно П. Тейру де Шардену, «рефлексія – це придбана здатність свідомості зосередитися на собі і освоїти себе як об'єкт, що володіє ... Його специфічним значенням – здатність ... пізнати самого себе" [6, с. 340]. У фокусі наукового аналізу у даному випадку неординарні особистості маргінальні за своєю свідомістю. У силу своєї сутнісної маргінальності, вони не вважали себе належними до неї і, будучи за своїм внутрішнім світовідчуттям іншими, ніж основна маса суспільства, шукали і бачили інші способи існування у світі. У будь-якій культурі найбільші досягнення в різних галузях знання відбувалися, як правило, під час швидких соціальних і культурних змін, коли з'являлася значна кількість маргіналізованих людей.

Трансформаційні процеси, яким підпорядковується сучасне суспільство у глобальному масштабі, призводить до наукової рефлексії над кореляцією між розвитком «віртуального простору як структурного елементу сучасного суспільства» [9, с. 214] та проблеми буттєвого та культурного самовизначення особистості або соціальної групи в умовах сучасної соціокультурної ситуації. Таким чином, логічним є звернення до аналізу репрезентації культурної маргінальності у віртуальному просторі, а також до використання доробків цього напрямку в наукових та філософських працях, оскільки культурна маргінальність у суспільстві проявляється не тільки у просторі соціальному, а й репрезентується у просторі віртуальному. Проте культурні реалії до цього часу залишаються невизначеними в процесах трансформації культурних цінностей, які, з одного боку, піддаються інтеграції та уніфікації, а з іншого, – зберігають свою автентичність і належність до етнокультурного, економічного й політичного устрою: «Зазначимо, що масова культура є одним із маркерів, провідним механізмом глобалізації, культурної експансії могутніх держав, що утворюють маргінальний та глобалізаційний простір культурних впливів. Із зростанням масштабів маргінезу в суспільстві поглиблюються соціальні суперечності, які утворюють підґрунтя для розгортання глобальних криз» [5, с. 27]. Це актуалізує необхідність наукового аналізу культурної маргінальності в умовах глобалізації, детермінант і механізмів інтеграції культурних маргіналів в глобальний соціокультурний простір.

Глобальність формує відчуття тотальної єдності, яка пригнічує будь-які межі та стає передумовою для інтеграційних процесів у всіх сферах соціальної взаємодії: «Гарантія існування реальності може складатися лише в тому образі дій, завдяки яким певна система перекидає тимчасові диференції своїх власних операцій, і одночасно завдяки тому, що припускає щось в якості навколишнього світу» [4, с. 13]. Соціальна структура глобального суспільства виявляється більш фрагментованою і складною, сприяючи формуванню нових стратифікаційних критеріїв, наприклад, запропонованих А. Бардом і Я. Зодерквістом [1]. Ми погоджуємося із визначенням М. Епштейна стосовно того, що надзвичайна динаміка соціокультурних процесів, які наявні у соціокультурному просторі сучасного суспільства, призводить, до «травми постмодерну» [8, с. 216], викликає розширення меж хаосу, що протистоїть соціальному порядку і культурі. Як наслідок можемо констатувати кризу цілісності людського світосприйняття.

Досить оригінальну трактовку культурної маргінальності бачимо у контексті постмодерністського напрямку, у якому культурна маргінальність не є якимось побічним, другорядним явищем у житті людини та суспільства. Тобто вона є таким елементом соціокультурної системи сучасного суспільства, що має здатність стимулювати або підсилювати трансформаційні процеси, які мають неабиякий вплив як на свідомість окремих соціальних груп, так і на суспільство взагалі: «Маргінальність – це пошук абсолютного центру поза собою. Маргінез – одна з вічних тем та проблем, над якими замислювалося людство, тому вона є такою ж складною, як проблема життя, страху, смерті та безсмертя. Лише коли людина підходить до антропологічної межі, її існування стає глибоким і вона здатна діяти ефективно та творчо» [5, с. 27]. Розуміння культурної маргінальності у її цілісності може бути однією з підстав аналізу та прогнозування варіантів можливого розвитку у майбутньому, як окремих соціальних структур, і макросистем. Це дуже важливо для розуміння сутності суспільств, які знаходяться у стадії трансформації та переходу.

За визначенням Р. Барта, «життя кожного покоління за визначенням являє собою еру переходу, але наш час знаменує більш значні зміни в організації планети порівняно з тими, що відбувалися протягом, принаймні, останніх 500 років» [12, с. 202]. На тлі стрімкого розвитку суспільства більш чітко стала проявлятися дистанція між авангардом та аутсайдерами. Це негативно впливало на темпи суспільного розвитку та, більше того, утворювало підґрунтя для кризових явищ, що детермінувало необхідність проведення відповідних досліджень для пропонування шляхів розв'язання нових суспільних проблем.

В контексті постмодерністського підходу також слід виокремити спроби конструювання «пост-людської реальності» за визначенням Ф. Фукуями [14, с. 51] як одну з форм репрезентації культурної маргінальності у віртуальному просторі; ще один дуже важливий момент полягає у трансформації уявлення про кінець тілесного існування, який намагаються втілити у феномені «віртуального безсмертя», що набуває атрибуту не кінцевої людської історії, а початок історії надлюдини: «Спроби конструювання нової соціальності та альтернативної культури в умовах віртуалізації суспільства дуже актуальні як засоби особистісної самореалізації. Мережеві структури інформаційного суспільства дозволяють конструювати творчу самореалізацію індивіда та його особистий віртуальний світ» [9, с. 385].

Нові підходи, які також формуються в цей період, отримують свій розвиток у працях західноєвропейських та українських вчених. Маргінальність дозволяє людині перебувати в певному значенні поза часом і простором, вона робить її природу міфологічною, здатною вбирати в себе різноманітні компоненти всього багатообразного світу й тим самим надає їй свободу у формуванні власної самосвідомості попри стереотипи й шаблонність, що виходять з минулого й будь-якої системи: «Міф – це мова, але ця мова працює на найвищому рівні» [цит. по 3, с. 88]. Становлення самосвідомості маргінальної людини відбувається безперервно через часову змінність природи маргінальності. Маргінальність у повному значенні виступає як інструмент, завдяки якому стає можливим формування людиною своєї самосвідомості, причому принципово нової, іншої порівняно з попередньою, заданою межами часу минулого. При цьому маргінальність являє собою джерело й невичерпний резерв розвитку людини, оскільки маргінальна свідомість є для самої себе змістом, але ніколи не виступає як визначеність.

Динаміка сучасного соціокультурного простору перебуває в прямій залежності від того, якою мірою ці процеси спроможні адаптувати людину до надзвичайно мінливої соціокультурної ситуації, наскільки в них пануватимуть такі принципи справжньої маргінальності, як ризик, здорова критичність, свобода думки і слова, плюралістичність підходів, моральна відповідальність. З кінця ХХ – початку ХХІ ст. українське суспільство піддається впливу трансформаційних процесів, що тривають і в даний час та корелюють із глобальними світовими процесами. Сучасний перехідний період соціокультурних трансформацій українського суспільства характеризується зверненням до етнічної культури і національної самосвідомості одночасно з такими процесами як американізація і вестернізація, освоєнням глобалізаційного культурного простору, в т.ч. внаслідок інформатизації, віртуалізації та інших процесів, які притаманні сучасному суспільству. У процесі діяльності людини відбувається постійне виникнення нових і трансформація старих культурних форм, які формуються в умовах унікального і володіючого різним ступенем стійкості соціокультурного середовища: «Конструювання культурного сегменту віртуального простору орієнтоване на відтворення буття суспільства відповідно до особливостей цивілізаційного процесу з урахуванням культурної специфіки українського суспільства» [9, с. 374]. Культуротворчий потенціал віртуального простору зростає по мірі збільшення кількості культурних онлайн-проектів.

Результати дослідження. У сучасній науковій думці бачимо різні класифікації як маргінальних спільнот, так й тлумачення культурної маргінальності. На початку наукової розробки цього поняття домінували соціологічний та культурологічний напрям наукового аналізу культурної маргінальності, при цьому слід зазначити, що вона розглядалася переважно як феномен, а не у якості соціального явища. Згодом спостерігаємо зміну акценту на етнокультурні, соціально-філософські та навіть міфологічні вектори аналізу культурної маргінальності вже у

якості соціального явища. На сучасному етапі констатуємо домінування міждисциплінарного підходу у вивченні культурної маргінальності як невід'ємного елементу соціокультурного простору сучасного суспільства.

Динаміка суспільного розвитку багато в чому визначається ключовими подіями, що дають імпульс до подальших змін. Сучасний етап цивілізаційного розвитку створює підґрунтя для появи нових форм культурної маргінальності, оскільки характер інновацій, що виникають в суспільстві, корелюють із необхідністю приймати нове, у тому числі у культурній сфері. Неодмінно постає питання про соціальні групи або окремі особистості, які стоять біля витоків цих змін. Звертає на себе увагу те, що багато хто з них мають риси або ознаки, які виводять їх за межі певного соціокультурного середовища в граничну, маргінальну сферу.

Висновки. Аналіз наукової літератури свідчить про значну кількість публікацій та наукових досліджень, у яких містяться різні концептуальні підходи до вирішення цієї проблеми. Однак сучасна надзвичайно динамічна соціокультурна реальність, що інтенсивно формує все нові й нові умови для виникнення нетрадиційних, нестандартних соціальних процесів, що сприяють збільшення прояву форм культурної маргінальності, вимагає не просто глибшого аналізу культурної маргінальності як соціального явища, але й більшого розуміння його соціокультурного потенціалу. Слід зазначити, що саме комплексного соціально-філософського аналізу не вистачає в окресленому науковцями дослідницькому полі.

Наукові акценти у вивченні культурної маргінальності у сучасному просторі сучасного суспільства можуть бути найрізноманітніші. Перш за все, слід зазначити, що дана проблема в контексті соціально-філософського аналізу представлена досить фрагментарно, що не дає змогу комплексно описати це соціальне явище, що має цілісність за формою і змістом та багатомірність проявів.

У сучасному гуманітарному знанні стосовно культурної маргінальності як наукової проблеми домінують дві гносеологічні позиції. Перша виникла у працях представників соціологічної школи Чикаго і трактує маргінальність як специфічне культурне явище, що виникає в зоні перехрестя культурних контактів, на межах культурних світів. У контексті цієї позиції окреслене соціальне явище розглядають етнологи, культурні та соціальні антропологи, теоретики культури. Інша позиція представлена в основному в європейській соціологічній, політологічній літературі, публіцистиці і трактує культурну маргінальність як гранично широке явище, що включає соціальні групи і ролі, яким не притаманні значні статусні позиції і що знаходяться поза встановленою соціальною структурою або на нижчих її щаблях. Таким чином, вивчення культурної маргінальності передбачає міждисциплінарний характер цього дослідження, що є об'єктивним, оскільки проблеми дослідження складних та суперечливих соціальних явищ актуальні у багатьох галузях соціально-гуманітарного наукового знання.

Список використаних джерел

1. Бард А., Зодерквіст Я. (2004) Нетократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. Спб., 252 с.
2. Вишницька Ю. (2016) Міфологічні сценарії в сучасному художньому та публіцистичному дискурсі. Монографія. К: вид-во ун-та ім. Бориса Грінченка., 618 с.
3. Кліщевська М. (2017) Вербалізація міфології маркетингового дискурсу. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 7. 2017. С. 86-89.
4. Луман Н. (2009) Самоописания; пер. с нем. Б. Скуратов, К. Тимофеева. М. Логос. 320 с.
5. Мартинова С. (2006) Феномен маргінезу як чинник трансформацій сучасних форм у культуротворчому бутті : дис. ... канд. культурології : 26.00.01. К. : 191 с.
6. Тейяр де Шарден П. (2002) Феномен человека. М. Айрис-пресс, 2002. 502 с.
7. Хесле В. (1994) Кризис индивидуальной и коллективной идентичности. *Вопросы философии*. № 10. С. 112–123.
8. Эпштейн М. (1999) Информационный взрыв и травма постмодернизма. *Звезда*. № 11. С. 216–227.
9. Пальчинська М. (2016) Віртуальний простір в умовах соціокультурних трансформацій. Одеса : ВМВ. 388 с.

10. Antonovsky A. (1956) Toward a refinement of the «marginal man» concept. *Social forces*. Chapel Hill. Vol. 35. № 1, 2. P. 57–62.
11. Beck U. (1999) *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press, 184 p.
12. Burt R., Guillen M.F., Collins R., England P., Meyer M. (eds.). (2001) *The Social Capital of structural holes. New Directions in Economic Sociology*. N.Y.: Russel Sage Foundation. P. 201–246.
13. Derrida J. (1978) *Writing and Difference*. Chicago: University of Chicago, 342 p.
14. Fukuyama F. (1992) *The End of History and the Last Man*. New York; Toronto: The Free Press. 418 p.
15. Glass R. (1964) *Insiders-Outsiders: The Position of Minorities in Transactions of the Fifth World Congress of Sociology*, Vol. VIII, International Sociological Association. P. 34–45
16. Gordon M.M. (1964) *Assimilation in American life: The Role of Race, Religion and National Origins*. Oxford University Press; 1st edition. 288 p.
17. Hassan I. (1987) *The postmodern turn. Essay in postmodern theory zand culture*. Ohio State University Press, 267 p.
18. Herrick R. (1977) *The paradox of marginal ity. Our sociological eve: Personal essays on soc. culture*. Port Washington (New York): Alfred, P. 67–77.
19. Mancini Billson J. (1988) *No owner of soil: The concept of marginality revisited on its sixtieth birthday. Intern. rev. of mod. sociology*. New Delhi, Vol. 18. № 2. P. 183–190.
20. Park R. E. (1943) *Education and Cultural Crisis. American Journal of Sociology*. Vol. 48. № 6. P. 728–736.
21. Silver H. (1994) *Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. International Labour Review*. Vol. 133, № 5–6. P. 531–578.
22. Veblen T. (1948) *The intellectual preeminence of ieros in modem Europe. The portable Veblen*. New York: The Viking Press, 475 p.
23. Wittermans T., Krauss Y. (1964) *Structural marginality and the social worth. Sociology and social research*. Vol. 48. № 3. P. 348–360.
24. Wood M. M. (1984) *The stranger: A study in social relationship*. New York: Colambia universe Press, 1984. 298 p.

References

1. Bard A., Zoderkvist Ya. (2004) *Netokratyya. Novaya pravyashchaya élyta y zhyzn' posle kapytalyzma [Netocracy. The new ruling elite in life after capitalism]*. Spb., 252 s.
2. Vyshnyts'ka Yu. (2016) *Mifolohichni stsenariyi v suchasnomu khudozhn'omu ta publitsystychnomu dyskursi. Monohrafiya [Metaphorical scenarios in contemporary artistic and publicist discourse]*. K: vyd-vo un-ta im. Borysa Hrinchenka., 618 s.
3. Klishchevs'ka M. (2017) *Verbalizatsiya mifolohiyi marketynhovoho dyskursu [Verbalising the mythology of marketing discourse]*. *Naukovyy visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriya «Filolohichni nauky»*. Movoznavstvo. № 7. 2017. S. 86-89.
4. Luman N. (2009) *Samoopysanyya [Self-determination]; per. s nem. B. Skuratov, K. Tymofeeva. M. Lohos. 320 s.*
5. Martynova S. (2006) *Fenomen marhinezu yak chynnyk transformatsiy suchasnykh form u kul'turotvorchomu butti [The phenomenon of marginalisation as a cause of transformation of contemporary forms in cultural being]: dys. ... kand. kul'turolohiyi : 26.00.01. K.: 191 s.*
6. Teyyar de Sharden P. (2002) *Fenomen cheloveka [Fenomenon of a human]*. M. Ayrys-press, 2002. 502 s.
7. Khesle V. (1994) *Kryzys yndyvdyual'noy y kollektivnoy ydentychnosty [The Individual Crisis in Collective Identity] // Voprosy fylosofyy. № 10. S. 112–123.*
8. Épshteyn M. (1999) *Ynformatsyonnyy vzryv y travma postmodernyzma [Information explosion and the trauma of postmodernism]*. *Zvezda. № 11. S. 216 – 227.*
9. Pal'chyns'ka M. (2016) *Virtual'nyy prostir v umovakh sotsiokul'turnykh transformatsiy [Virtual space in the context of socio-cultural transformations]*. Odesa : VMV. 388 s.
10. Antonovsky A. (1956) *Toward a refinement of the «marginal man» soncept [Toward a refinement of the «marginal man» concept]*. *Social forces*. Chapel Hill, Vol. 35. № 1, 2. P. 57–62.

11. Beck U. (1999) *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press, 184 r
12. Burt R., Guillen M.F., Collins R., England P., Meyer M. (eds.). (2001) *The Social Capital of structural holes*. *New Directions in Economic Sociology*. – N.Y.: Russel Sage Foundation, P. 201–246.
13. Derrida J. (1978) *Writing and Difference*. Chicago: University of Chicago, 342 p.
14. Fukuyama F. (1992) *The End of History and the Last Man*. New York; Toronto: The Free Press. 418 p.
15. Glass R. (1964) *Insiders-Outsiders: The Position of Minorities in Transactions of the Fifth World Congress of Sociology, Vol. VIII, International Sociological Association*. P. 34–45.
16. Gordon M.M. (1964) *Assimilation in American life: The Role of Race, Religion and National Origins*. Oxford University Press; 1st edition. 288 r.
17. Hassan I. (1987) *The postmodern turn. Essay in postmodern theory zand culture*. Ohio State University Press, 267 p.
18. Herrick R. (1977) *The paradox of marginal ity. Our sociological eve: Personal essays on soc. culture*. Port Washington (New York): Alfred, P. 67–77.
19. Mancini Billson J. (1988) *No owner of soil: The concept of marginality revisited on its sixtieth birthday*. *Intern, rev. of mod. sociology*. New Delhi, Vol. 18. №2. P. 183–190.
20. Park R. E. (1943) *Education and Cultural Crisis*. *American Journal of Sociology*. Vol. 48. № 6. P. 728–736.
21. Silver H. (1994) *Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms*. *International Labour Review*. Vol. 133, № 5-6. P. 531–578.
22. Veblen T. (1948) *The intellectual preeminence of ieros in modem Europe. The portable Veblen*. New York: The Viking Press, 475 p.
23. Wittermans T., Krauss Y. (1964) *Structural marginality and the social worth*. *Sociology and social research*. Vol. 48. № 3. P. 348–360.
24. Wood M. M. (1984) *The stranger: A study in social relationship*. New York: Colambia universe Press, 1984. 298 p.

Arapaki Maryna Volodymyrivna

Teacher at the Department of Language Training

Odessa State University of Internal Affairs

1, Uspenskaya str., Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0001-9437-0421

DIRECTIONS FOR SCIENTIFIC ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "CULTURAL MARGINALITY" SUMMARY

The directions of research on cultural marginality in the American and European academic traditions have mainly been predetermined historically. The main ideas and problem fields can be grouped into several major blocks. The first one contains studies in the context of ethno cultural and socio-psychological aspects. It is interesting in its interpretations of intrapersonal characteristics of the cultural marginal person in the tradition of American subjectivist-psychological nominalism. The other approach to the study of cultural marginality is concerned with objective social conditions and focuses specifically on studying these conditions and the social causes of this social phenomenon. The development of the concept of cultural marginality in European social science tends towards the second approach. The specifics of the European approach to studying cultural marginality are determined by the specifics of historical development, the socio-economic structure and the political development of the European space, which has determined the limits of research into the phenomenon in question. By conventionally comparing the American and European approaches, it can be stated that in the first case, marginality is presented, rather, as an unrated concept that characterizes a person, while in the second, some negative modality appears in the social and psychological characteristics of the cultural marginal.

It should be stated that, as a social phenomenon, cultural marginality is ambivalent. It can be seen as a phenomenon permanently presented in any socio-cultural reality, as a cultural universal. At the

same time, cultural marginality contains an impulse for changes in the socio-cultural space. Thus, it is both inside and outside the socio-cultural system, as it is capable of concentrating the processes of transformation of the socio-cultural field within itself. It can be characterized as a bifurcation point in the dynamics of sociocultural beings.

Due to the multifaceted manifestations of cultural marginality in the social space of modern society, its analysis required the use of a number of methods. Theoretical and methodological study of economic marginality in the context of social philosophy is primarily aimed at analysing the specificity of socio-cultural conditions of being, which do not fit into the dominant paradigm of thinking and, thus, often reveal contradictions in both society in general and the cultural subsystem in particular. Even these few definitions show how complex the socio-philosophical analysis of cultural marginality and related elements of social and personal being is.

Key words: *marginal, marginal situation, socio-cultural space, transformation processes, modern society.*